

Projecció per al paisatge cultural surer de les Gavarres

Preparació de la candidatura del paisatge cultural surer de les Gavarres com a patrimoni de la humanitat

La iniciativa està coliderada pel Consorci de les Gavarres i el Museu del Suro de Palafrugell

El dipòsit modernista de Palafrugell, situat a l'antiga fàbrica surera de Can Mario. L'any 2000, va ser declarat bé cultural d'interès nacional JOAN SABATER

GISELA PLADEVÉYA - GIRONA

La candidatura engloba un paisatge dual: el forestal i l'urbà

El sector surer va ser clau en la manera com es van configurar i desenvolupar diversos municipis de les comarques gironines. Aquesta empremta, la trobem, per exemple, en les poblacions que tenen part del seu terme dins dels límits del massís de les Gavarres. Per posar-ho en valor, s'està treballant en la formulació de la candidatura del paisatge cultural surer de les Gavarres com a patrimoni de la humanitat: una declaració que atorga la Unesco. La candidatura està sent coliderada pel Consorci de les Gavarres i el Museu del Suro de Palafrugell. El director del Consorci, Oriol Armet, posa en relleu el "bon tàndem": "El Museu aporta expertesa i coneixement sobre la realitat surera. I el Consorci, que és un organisme adscrit a la Diputació de Girona, aglutina el territori i la seva gestió. Són membres del Consorci la Diputació, la Generalitat, els consells comarcals del Baix Empordà i del Gironès, dues associacions de propietaris forestals i 20 ajuntaments que tenen terme dins dels límits de l'espai d'interès natural de les Gavarres. La història d'aquests municipis està estretament lligada amb la indústria surera."

L'any passat es va contractar un historiador que va realitzar un inventari dels elements d'interès relacionats amb el sector del suro que hi ha a les poblacions que formen part del Consorci, així com també a Sant Feliu de Guíxols i a Begur. Dos estudiants de la UdG, a més, fan el seu treball de final de carrera i de màster sobre aquesta temàtica, i s'ha elaborat un document d'avant-proposta per a la declaració.

“Amb tots aquests fonaments tindrem una bona base per construir la candidatura, que té molt potencial. El procés per a la possible declaració de les Gavarres com a paisatge cultural surer, però, pot ser tan o més important que la mateixa declaració. La cultura surera a l'espai natural del massís i al seu entorn és un tret identitari, únic i genuí. I si ho treballem com a territori en poden néixer activitats paral·leles”, diu Armet.

El director del Museu del Suro, Josep Espadalé, subratlla que al Baix Empordà i al Gironès “hi ha un patrimoni urbà absolutament rellevant al voltant del suro”: “Són molt diferents els pobles surers dels que no ho han sigut. Per la dinàmica de creixement que van tenir ja a partir del segle XVIII i sobretot al XIX i a començament del XX per la influència surera, es van plantejar municipis totalment nous de com eren.” Per exemple, hi ha elements d'interès relacionats amb el suro a Calonge, Castell-Platja d'Aro, Forallac, la Bisbal d'Empordà, Mont-ras, Palafrugell, Palamós, Santa Cristina d'Aro, Torrent, Vall-llobrega, Cassà de la Selva, Celrà, Girona, Juià, Llagostera, Llabilles, Madremanya, Quart, Sant Martí Vell, Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura, així com a Sant Feliu de Guíxols i Begur.

Un sector viu

Hi ha criteris que es compleixen i que porten a pensar en la possibilitat que el paisatge cultural surer podria ser inclòs com a patrimoni de la Unesco. Alguns ítems són que l'objecte de la candidatura aporti “un testimoni únic, o almenys excepcional, sobre una tradició cultural o una civilització viva o desapareguda”; que sigui representatiu d'un tipus de construcció o de conjunt arquitectònic, o que el paisatge il·lustri un o diversos períodes significatius de la història. En aquest cas, Espadalé detalla que és “un sector viu”, que “hi ha unes fàbriques i unes poblacions característiques” i “un procés d'industrialització a partir d'uns recursos naturals immediats”.

Indica que “estem parlant d'un paisatge cultural, que va ser modificat pel ritme de la manufactura i de la indústria surera, principalment des de fa 250 anys cap aquí”. “Ha sigut un sector que ha transformat el bosc i també els pobles. Si no som capaços d'explicar això i fer-ho transcendir, es perdrà la memòria de per què són així aquests municipis.”

Espadalé també especifica que “el sector del suro va néixer als pobles on hi havia suredes”: “En aquests, s'hi veu la interacció entre l'home i el medi. Bona part del poble batejava al ritme de la indústria surera.” Al voltant del suro es van generar noves infraestructures, serveis, arquitectures i processos urbanístics. Per exemple, es van enderrocar antigues muralles perquè els termes necessitaven créixer per acollir més gent i fàbriques. També es van crear casinos, cooperatives, residències burgeses, barriades obreres, xarxes de comunicacions...

Al començament del segle XX, els ports de Sant Feliu i de Palamós es van fer més grans per acollir tota l'activitat importadora i exportadora del suro. "En l'últim quart del s. XIX, des de cadascun dels ports es va muntar una línia de ferrocarril. La de Palamós va enllaçar amb les estacions de Flaçà i Girona, passant per Palafrugell i la Bisbal. I l'altra, del port de Sant Feliu fins a Girona, passant per les viles sureres de Llagostera i Cassà."

La candidatura es basa, per tant, en dos patrimonis molt interrelacionats: el forestal i l'urbà. "A la zona forestal hi ha masies, a partir de les quals s'obtenia el suro. I, després, es portava als pobles per transformar-se. Al segle XX, sobretot a la zona compresa entre Cassà i Palafrugell, es transformava el 80% del suro de Catalunya. Era el gran centre surer del país i un dels principals del món. Ara, tot i alguna sana excepció, aquí a Catalunya ha quedat bastant reduït al món taper."

LES FRASES

La cultura surera a l'espai natural de les Gavarres i al seu entorn és un tret identitari, únic i genuí

Oriol Armet

DIRECTOR DEL CONSORCI DE LES GAVARRES

Quan es va industrialitzar el suro, s'hi feia absolutament de tot: per tapar líquids; per fer neveres; per preservar la calor de conductes, etc.

En l'actualitat, la indústria del suro encara té un pes important a Cassà de la Selva i Palafrugell

Josep Espadalé

DIRECTOR DEL MUSEU DEL SURO DE PALAFRUGELL

Creació d'un inventari amb 350 elements d'interès

Una demostració de la pela del suro, a Forallac M.LLADÓ.

G.P

Entre els preparatius de la candidatura, l'any passat es va realitzar un inventari, que va ser finançat pel Consorci de les Gavarres i que també va tenir la col·laboració del Museu del Suro de Palafrugell. El Consorci va contractar l'historiador Gerard Buxeda, a qui es va encarregar la confecció de l'inventari. Mitjançant la seva tasca, s'han comptabilitzat uns 350 elements patrimonials vinculats amb el suro. Buxeda es va centrar en tots els municipis que formen part del Consorci, així com en Sant Feliu de Guíxols i Begur. Per proximitat geogràfica, a Sant Feliu de Guíxols i Begur, hi va tenir influència el sector surer. I, de fet, Sant Feliu va ser la població surera més important de la regió al segle XIX.

En l'inventari, l'historiador hi va incloure "elements patrimonials existents avui en dia, així com aquells que estan mig enderrocats però que encara es conserven". Per exemple, fàbriques, habitatges (d'obriers, d'industrials surers o de propietaris de suredes), locals de lleure (casinos i ateneus), cooperatives, banques, escorxadors, mercats coberts, cambres de comerç, tallers mecànics que fabriquessin maquinària per a la indústria surera, els ports, la xarxa ferroviària, escoles d'art i oficis, carreteres i alguns cementiris civils que es van construir dins del cementiri religiós per a anarquistes, republicans, maçons o protestants (estaven relacionats amb la industrialització i l'arribada d'industrials surers alemanys i austríacs).

S'assenyala, a més, que diversos escriptors, periodistes i historiadors han parlat del món del suro en la seva obra, i s'han inventariat les cases de Josep Pla, Agustí Calvet (*Gaziel*), Miquel Torroella i Plaja, Josep Pella i Forgas, Joaquim Ruyra i Mercè Rodoreda. Amb tot, Buxeda considera que, si s'aconseguís la declaració de la Unesco, seria important per "donar a conèixer més la zona, portaria visitants i, alhora, seria més fàcil d'estudiar i conservar aquest patrimoni".

Publicat a: El Punt Avui, 12 de maig de 2019

Font del document: <http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1602354-projeccio-per-al-paisatge-cultural-surer-de-les-gavarres.html>